

Van stoel tot stad

Werking voor het cultureel erfgoed
van het ontwerp van de omgeving

BELEIDSPLAN ARCHITECTUURARCHIEF VLAANDEREN

DIENSTVERLENENDE ROL

2019-2023

Architectuur

archief

Vlaanderen

Inhoud

1.	Missie	6
	VISIE	6
	WAARDEN	7
2.	Beleidsuitdagingen voor het cultureel erfgoed 'van stoel tot stad'	9
3.	Strategische en operationele doelstellingen	13
	STRATEGISCHE DOELSTELLING 1	
	Het cultureel erfgoed van het ontwerp van de omgeving vormt virtueel één collectie voor Vlaanderen en Brussel	
	OD 1.1. Het cultureel erfgoed 'van stoel tot stad' is centraal geregistreerd in een databank	13
	OD 1.2. Een doordacht waarderingskader ontwikkelen en hanteren	15
	OD 1.3. Een duurzame bewaring verzekeren voor cultureel (zw)erfgoed 'van stoel tot stad' via een veelzijdig overdrachtenbeleid	17
	STRATEGISCHE DOELSTELLING 2	
	Expertise over alle aspecten van het cultureel erfgoed van het ontwerp 'van stoel tot stad' is voortdurend geactualiseerd en heeft internationale referentiewaarde	
	OD 2.1. Kennis rond cultureel erfgoed 'van stoel tot stad' verdiepen	18
	OD 2.2. Expertise vergroten rond digital born ontwerpererfgoed	19
	OD 2.3. Investeren in netwerken in Vlaanderen en internationaal	20

STRATEGISCHE DOELSTELLING 3

Expertisedeling verbetert de kwaliteit van het erfgoedbeheer door erfgoedvormers en -beheerders

OD 3.1.	Ontwerpers sensibiliseren voor erfgoedzorg	21
OD 3.2.	Bouwbedrijven responsabiliseren om zorg te dragen voor het eigen cultureel erfgoed	23
OD 3.3.	Actoren ondersteunen die cultureel erfgoed 'van stoel tot stad' beheren, maar die dit niet tot hun kerntaken rekenen	24

STRATEGISCHE DOELSTELLING 4

Sterkere erfgoedgemeenschappen en nieuwe verbindingen tussen actoren

OD 4.1.	Ontwerpers (architecten, designers, stedenbouwkundigen, ...) hebben een actieve rol in de werking	26
OD 4.2.	Onderzoek op een vernieuwende manier verbinden met de collecties	27
OD 4.3.	Lokale erfgoedgemeenschappen actief ondersteunen	29

STRATEGISCHE DOELSTELLING 5

Een grote publieke output realiseren via 'geïntegreerde projecten'

OD 5.1.	Het ontwerp onderwijs gaat actiever om met het eigen cultureel erfgoed	31
OD 5.2.	Een professioneel cultureel-erfgoedbeleid voor het grafisch ontwerp in Vlaanderen	32
OD 5.3.	De werking rond vormgevingserfgoed in Vlaanderen is verdiept vanuit de nalatenschap van Interieur Kortrijk	34
OD 5.4.	<i>Tacit knowledge</i> en het immaterieel cultureel erfgoed van ambachtelijke bouwpraktijken zijn beter geborgen	35

STRATEGISCHE DOELSTELLING 6

Verder uitbouwen van een kwaliteitsvolle en transparante werking en sterker in verbinding staan met een breder maatschappelijk veld

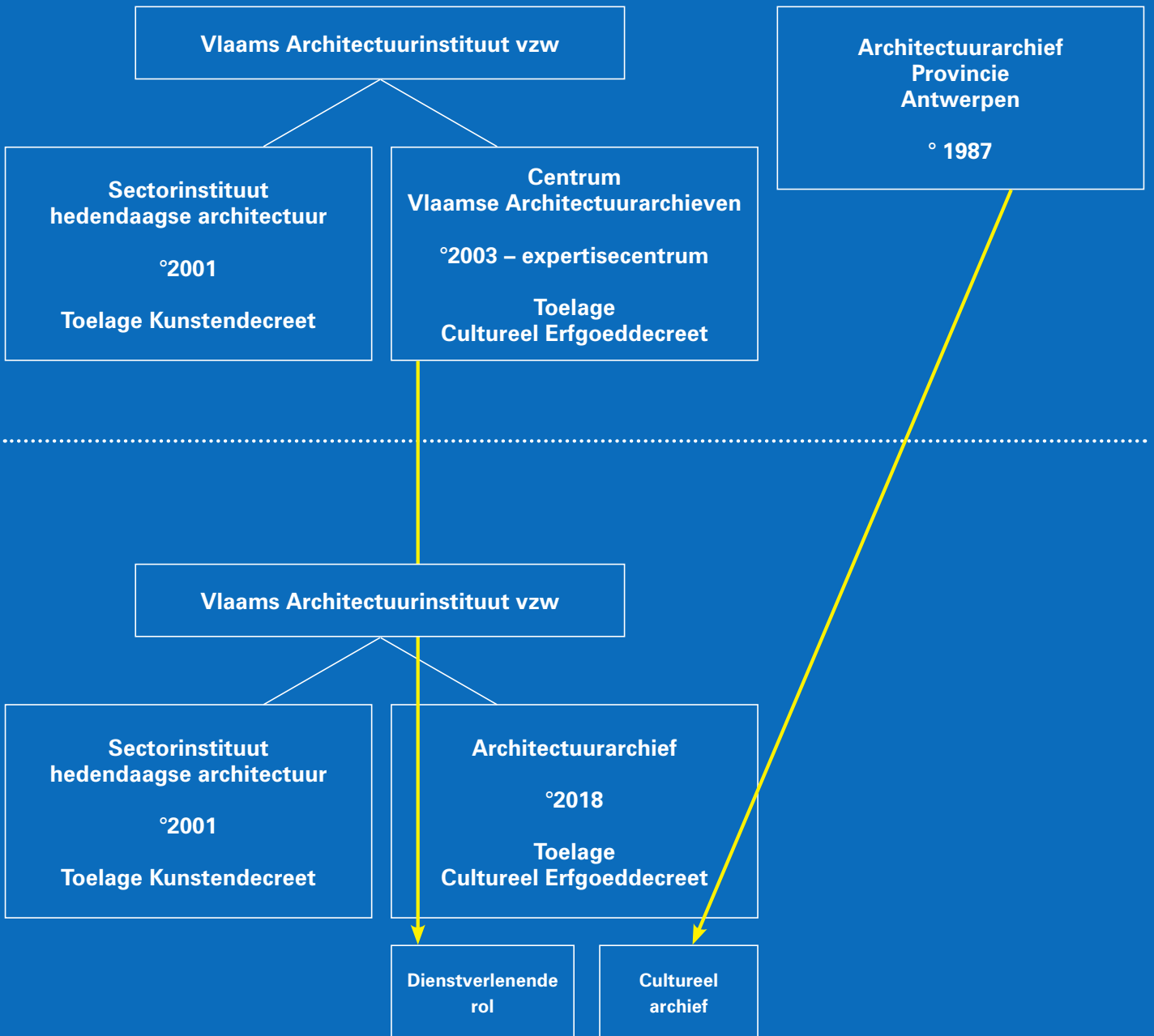
OD 6.1.	Het Architectuurarchief Vlaanderen werkt als nieuwe organisatie aan een efficiënt intern beleid met een sterke zorg voor kwaliteit	36
OD 6.2.	Voor het Architectuurarchief Vlaanderen is participatie een sleutelbegrip bij alle werkprocessen	37
OD 6.3.	Het Architectuurarchief Vlaanderen verhoogt zijn digitale maturiteit	38

4. Financieel 40

BIJLAGEN 42

TRANSITIE

VANAF 1/1/2018

Project Vormgevingserfgoed 2013-2016.
Studiemateriaal voor ontwerpdracht aan textielontwerpster Nathalie
Van der Massen, op basis van archief Bataille & ibens, 2016

1.

MISSIE

Het Architectuurarchief Vlaanderen zet zich actief in voor het brede cultureel erfgoed van het ontwerp van de omgeving 'van stoel tot stad' waaronder architectuur, bouwbedrijf, stedenbouw, ruimtelijke ordening, interieurkunst, meubelontwerp, grafische vormgeving, design en productontwikkeling. Dit cultureel erfgoed wordt op vele plekken en door uiteenlopende beheerders aangemaakt en bewaard. Het Architectuurarchief Vlaanderen neemt een coördinerende rol op in dit versnipperde landschap.

Het Architectuurarchief Vlaanderen ondersteunt iedereen die begaan is met dit cultureel erfgoed in Vlaanderen en Brussel. Het doet er alles aan om het cultureel erfgoed 'van stoel tot stad' beter te registreren, te beheren, te onderzoeken en te ontsluiten. Samen met uiteenlopende partners vergroot het de publieke bekendheid en betekenis van dit cultureel erfgoed.

Het Architectuurarchief Vlaanderen ontwikkelt expertise en biedt deze aan over de diverse vormen van dit cultureel erfgoed: maquettes en mock-ups, plannen, foto's, digitale documenten, materiaalstaten, documentair erfgoed, objecten en het immaterieel cultureel erfgoed van ontwerpers, producenten en het bouwbedrijf.

Deze dienstverlenende rol vormt, samen met het collectiebeleid van het Architectuurarchief Vlaanderen, de cultureel erfgoedwerking van het Vlaams Architectuurinstituut. Door deze inbedding in het epicentrum van de architectuurcultuur in Vlaanderen, wordt de hedendaagse betekenis van het cultureel erfgoed voortdurend bevestigd.

VISIE

Samen met nationale en internationale bewaar-, onderzoeks- en onderwijsinstellingen ontwikkelt het Architectuurarchief Vlaanderen kennis en expertise over het cultureel erfgoed van het ontwerp van de omgeving in Vlaanderen en verspreidt het deze kennis zo breed mogelijk.

Deze kennis wordt zowel **gevoed vanuit onderzoek** als vanuit '*best practices*' en wordt **actief bekendgemaakt**. Om dit waar te maken

- bouwt het Architectuurarchief Vlaanderen met uiteenlopende bewaarplaatsen een **dynamisch netwerk uit dat zorg draagt voor dit cultureel erfgoed** en een goed beheer van dit cultureel erfgoed stimuleert
- spoort het Architectuurarchief Vlaanderen interessant cultureel erfgoed op, **registreert** het, **waardeert** het, zoekt geschikte bewaarplaatsen waar het **duurzaam beheerd** kan worden, en houdt een **landschapstekening** bij van dit brede en diverse veld

- fungeert het Architectuurarchief Vlaanderen als een **platform** waar noden en nieuwe ontwikkelingen in het veld van het cultureel erfgoed van het ontwerp van de omgeving aan de orde komen
- vertegenwoordigt het Architectuurarchief Vlaanderen de sector van architectuur- en vormgevingsarchieven in **overlegorganen** en is het een **aanspreekpunt voor de overheid**

Samen met uiteenlopende partners wil het Architectuurarchief Vlaanderen het besef vergroten van het **maatschappelijk belang van het cultureel erfgoed** van het ontwerp van de omgeving. Het zet hier toe **publieksprojecten** op touw.

Daarbij houdt het de vinger aan de pols van de huidige architectuurpraktijk en is de erfgoedwerking gekoppeld aan die van het Vlaams Architectuurinstituut, het sectorinstituut voor hedendaagse architectuur. **Het Architectuurarchief Vlaanderen verbindt zo heden, verleden en de toekomst van ruimtelijke vraagstukken met elkaar.**

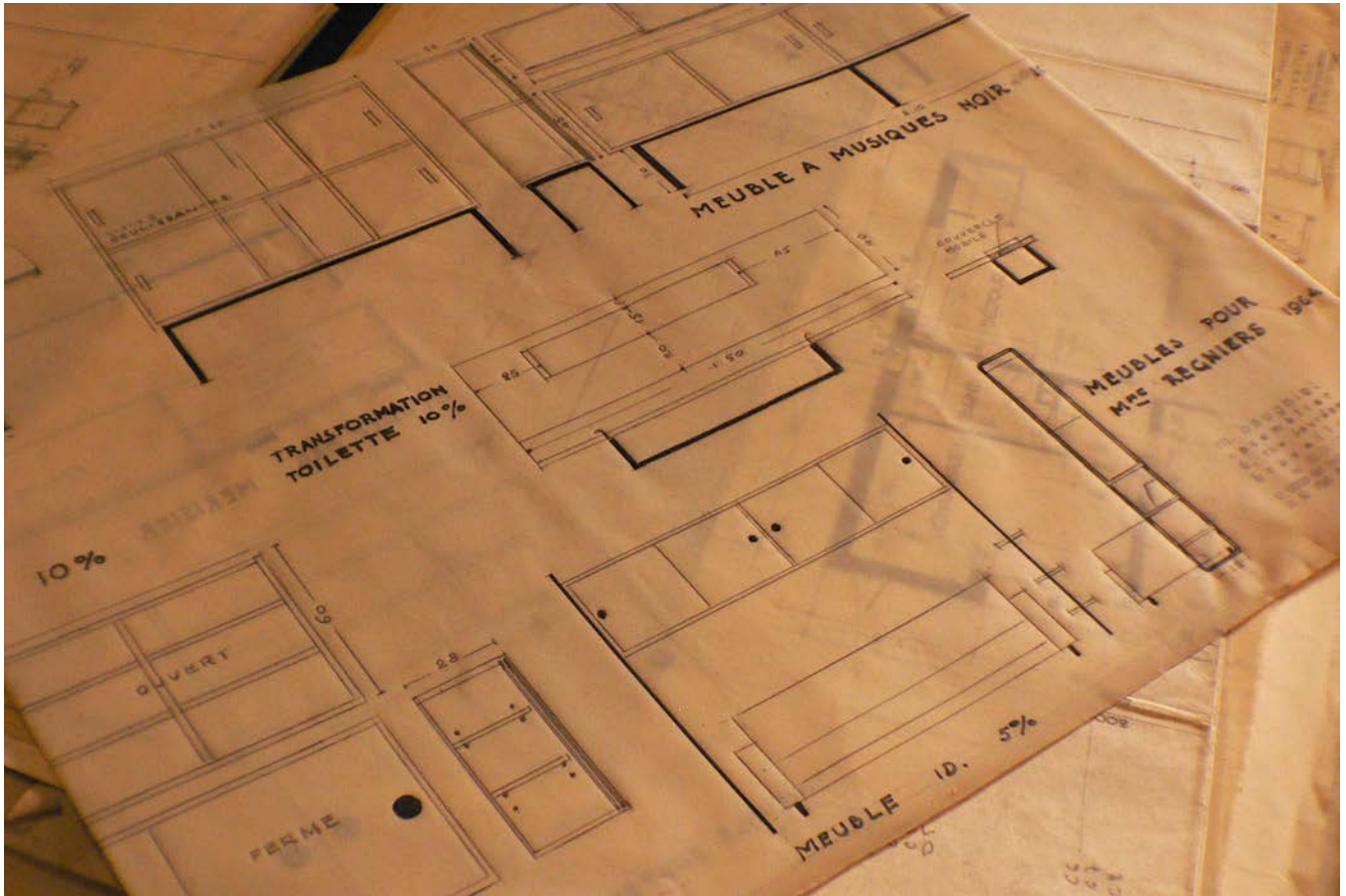
WAARDEN

Nieuwsgierig: we kijken naar de wereld met een open vizier, zijn wendbaar en creatief. We zijn steeds op zoek naar nieuwe ideeën, mogelijkheden en partners.

Authentiek: we doen wat we beloven. We houden vast aan wat we belangrijk en betekenisvol vinden. We bezwijken niet onder druk.

Deskundig: we baseren onze werking op stevige expertise. We leveren kwaliteit en handelen duurzaam.

Geëngageerd/betrokken: we moedigen studie, participatie, deelname aan maatschappelijk debat aan, en houden onze werking laagdrempelig en toegankelijk.

Project Vormgevingserfgoed 2013-2016.
Ontwerp Marcel-Louis Baugniet, Koninklijke Musea voor Kunst en
Geschiedenis, foto Ellen Van Impe, 2015

2.

BELEIDSUITDAGINGEN CULTUREEL ERFGOED 'VAN STOEL TOT STAD'

Voor vormgeving, architectuur, stedenbouw, landschap en het bouwbedrijf hebben we de voorbije beleidsperiode sterk ingezet op de registratie van zowel actoren (erfgoedvormers, -gemeenschappen en -beheerders) als van cultureel erfgoed. Dit is een voortdurende opdracht die permanent geactualiseerd moet worden. Elk van deze deeldomeinen stelt eigen eisen op het vlak van de cultureel-erfgoedwerking.

Algemeen is er behoefte aan een **waarderingskader**, want het is geenszins de bedoeling om in het wilde weg of 'zoveel mogelijk' cultureel erfgoed 'van stoel tot stad' te gaan herbestemmen en over te dragen naar publiek toegankelijke bewaarinstellingen. De leidraad moet vertrekken van een **duidelijke visie** waarbij de waarde van het cultureel erfgoed en de betekenis van de erfgoedvormer in verhouding staan tot de inspanningen die voor het cultureel erfgoed worden geleverd en de inbedding in de erfgoedgemeenschappen.

2.1. Vormgevingserfgoed in Vlaanderen na 1945

In 2016 publiceerden we 'Vormgevingserfgoed in Vlaanderen na 1945'. Deze erfgoedgids brengt **voor het eerst een overzicht van vormgevingsarchieven in Vlaanderen**: van designers tot overheden, van lokale ambachten tot industriële ondernemingen. Een grondige analyse van o.a. de verhouding tussen de disciplines, het type actor (private ontwerper, ontwerper voor een bedrijf, producent, distributeur, onderwijsinstelling, ...), geografische spreiding en andere factoren zoals gender en chronologische situering, leidt ons tot volgende vaststellingen:

- er zijn weinig archieven van verkooppunten teruggevonden, nochtans waren die belangrijk voor de ontwikkeling van de vormgeving in Vlaanderen/Brussel. Door hun samenwerking met bepaalde producenten, omdat ze kansen gaven aan ontwerpers en nieuwe woonvormen van bij het brede publiek introduceerden. Vaak waren de verkooppunten ook ontmoetingsplaatsen voor de vormgeversgemeenschap.
- er zijn maar weinig onderwijsarchieven bekend. Toch zijn de archieven van onderwijsinstellingen cruciaal om een inzicht te krijgen in belangrijke denkkaders en figuren en in de manier waarop een vakgebied vorm kreeg,
- ongelijke genderverdeling van de archiefvormers: 90% van de archiefvormers is mannelijk. Zeker gezien in de wetenschappelijke literatuur doorgaans wordt aangenomen dat de genderongelijkheid in de architectuur gecompenseerd wordt door het vrouwelijk overwicht in de interieurarchitectuur en vormgeving, is dit zeer problematisch. Alleen het bewaren en

toegankelijk maken van structureel meer cultureel erfgoed van vrouwelijke ontwerpers, kan hierop een antwoord bieden.

-
- het cultureel erfgoed van grafisch ontwerp heeft geen 'vangnet'. Geen enkele erfgoedspeler in het veld voert een actief beleid. Probleem: belangrijke grafische ontwerpers kunnen nergens met hun archief terecht, en het expertisecentrum kan - ondanks het aanspreken van allerlei mogelijke bewaarinstellingen (van heemkundige kring tot professionele archiefinstelling) - meestal geen passende oplossing bieden. Deze situatie lijkt ons onhoudbaar.
- de gids *Vormgevingserfgoed in Vlaanderen na 1945* richtte zich in de eerste plaats op het in kaart brengen van cultureel erfgoed dat her en der verspreid ligt bij diverse erfgoedspelers. Tegelijkertijd deed het expertisecentrum aanzetten om belangrijk archief dat nog in privéhanden is, te lokaliseren en in sommige gevallen over te dragen naar publieke bewaarinstellingen. Dit werk is echter maar het topje van de ijsberg. Archieven van internationaal gerenommeerde bedrijven en ontwerpers zijn nog in privéhanden en daar zal de komende jaren actief op ingezet moeten worden.
- de relatie producent /ontwerpers is vaak complex waardoor archieven (of alleszins de informatie die ze bevatten) versnipperd raken. De relatie met bedrijfsarchieven moet nog verder uitgeklaard worden.

2.2. Stedenbouw en landschap

De diverse actoren actief op het vlak van landschap en stedenbouw in Vlaanderen/Brussel vanaf de 19de eeuw, werden systematisch geïdentificeerd, archieven opgespoord. We creëerden een thematische toegang op de databank architectuurarchieven.be en maakten honderden steekkaarten aan. Belangrijke archieven werden overgedragen naar publiek toegankelijke bewaarinstellingen, er kwam een uitgebreid webdossier en een oral history project documenteert de immateriële aspecten van stedenbouw. Daarbij volgende vaststellingen:

- de stedenbouw kwam na de Tweede Wereldoorlog tot volwassenheid. Met een universitaire opleiding, beroeps- en belangenverenigingen, eigen publicaties en netwerken en de inbedding in een maatschappelijk beleidsveld, van lokale tot landelijke overheden. Veel actoren die hierin een cruciale rol speelden, gaan momenteel met pensioen en hun cultureel erfgoed wordt aangeboden.
- er is een groeiende maatschappelijke bewustwording van het belang van een doordachte stedenbouw voor de kwaliteit en gezondheid van de leefomgeving en een duurzame mobiliteit. Dit leidt tot burgerinitiatieven rond grote projecten als Ringland en Uplace, maar ook op kleinere schaal. We stellen vast dat de vraag naar het cultureel erfgoed daarbij groeit: wat is de geschiedenis van de plek? Hoe kunnen we leren van de oorspronkelijke ontwikkeling? Burgerplatformen hebben nood aan deze informatie om gefundeerde meningen te vormen. De vraag naar een actuele inzet van dit cultureel erfgoed is groot.

2.3. Het cultureel erfgoed van het bouwbedrijf

De voorbije jaren voerden we een grondige doorlichting van enkele bedrijfsarchieven bij nog actieve bouwondernemingen, lijkten we archieven op die bij cultureel-erfgoedactoren worden bewaard, organiseerden we overdrachten en ontsloten archieven, ondernamen we bewustwordingscampagnes (o.a. in samenwerking met ETWIE en via belangenverenigingen van de bouw) en gaven we ondersteuning aan archiefvormers. Vaststellingen:

- de archieven van bouwbedrijven zijn doorgaans zo omvangrijk dat er nood is aan een goede methodiek voor de waardering en selectie binnen deze archieven.
- het onderzoekspotentieel van het cultureel erfgoed van het bouwbedrijf is zeer hoog, maar wordt slechts door enkele onderzoekers en specialisten onroerend erfgoed meegenomen.

Meer kennis van de oude constructietechnieken zou voor meer duurzaamheid op de bouw-
werf zorgen en ingaan tegen de wegwerpmentaliteit in de bouw.

- de verhouding tussen de (economische) draagkracht van de cultureel-erfgoedsector en die van de bouwsector ligt moeilijk. Daarom willen we de verantwoordelijkheid voor het archief van bouwbedrijven zoveel mogelijk bij de bedrijven zelf leggen. Een grote uitdaging, omdat zij vaak geen vragende partij zijn. *Best practices* tonen en ondersteuning aanbieden, kan deze sector sensibiliseren voor het maatschappelijk belang van hun eigen cultureel erfgoed en stimuleren om er zorg voor te dragen.

2.4. Architectuurarchieven

Hier stelt zich een nieuwe uitdaging, nu het Architectuurarchief Vlaanderen in opdracht van de minister - en gedragen vanuit de noden van het veld - een architectuurcollectie zal uitbouwen 'van landelijke betekenis en met internationale referentiewaarde'.

- de opdracht van de minister is een kans om de huidige collectie van het Architectuurarchief selectief en met duidelijke criteria voor verwerving verder uit te bouwen. Daarmee willen we het huidige netwerk met de regionale en thematische concentraties van architectuurarchieven niet loslaten. Dat bestaat niet alleen uit andere, op Vlaams niveau erkende en ondersteunde instellingen die architectuurarchieven in hun collectie hebben (o.a. KADOC-KU Leuven, Amsab-ISG, Letterenhuis of Design museum Gent), maar ook aan het Algemeen Rijksarchief, stadsarchieven, het Provinciaal Archief West-Vlaanderen, lokale musea en heemkundige kringen, universiteitsarchieven, ...
- de inbedding van de werking in de cultureel-erfgoedgemeenschappen moet versterken. Veel architecturaal cultureel erfgoed heeft een belangrijke lokale betekenis en de vraag van de erfgoedgemeenschappen naar ondersteuning en het inkapselen van hun initiatieven in grotere verbanden, groeit. Hier kan nog sterker dan voorheen op ingezet worden. Dat omwille van twee evoluties binnen het veld: allereerst ging het vroegere Forum voor Erfgoedverenigingen op in Herita, waarbij een groot deel van de ondersteuning voor de lokale erfgoedgemeenschappen wegviel. En twee, het Architectuurarchief Vlaanderen moet zich voor zijn toekomstige collectiewerking sterk focussen op de nieuwe projecten van landelijke belang. Voor de dienstverlenende rol ligt de uitdaging dus in de verdere ondersteuning en betrekken van de brede erfgoedgemeenschappen.

Project Vormgevingserfgoed 2013-2016.
Fotografieopdracht bij keramist Achiel Pauwels, foto Storm Calle, 2014

3.

STRATEGISCHE EN OPERATIONELE DOELSTELLINGEN

STRATEGISCHE DOELSTELLING 1

Het cultureel erfgoed van het ontwerp van de omgeving vormt virtueel één collectie voor Vlaanderen en Brussel.

- Uiteenlopende actoren op verschillende beleidsniveaus en -domeinen beheren het cultureel erfgoed van het ontwerp van de omgeving. Door het uitbouwen van een centrale registratie en toegang, wil het Architectuurarchief Vlaanderen er virtueel één collectie van maken.
- De registratie biedt de bouwstenen voor een veldtekening die voortdurend wordt geactualiseerd en de basis vormt voor een waarderingskader om cultureel erfgoed te herbestemmen.
- Zo ontstaat een model van verspreide bewaring over het grondgebied van Vlaanderen en Brussel waarbij betekenisvolle erfgoedgehelen zoveel mogelijk samen worden bewaard in lokale concentraties, én dat via één instrument toegankelijk is.

Operationele doelstelling 1.1.

Het cultureel erfgoed ‘van stoel tot stad’ wordt centraal geregistreerd in één databank.

- De fysiek verspreide collecties worden geregistreerd in een vlot toegankelijke, overkoepelende databank.
- De databank fungeert tegelijk als onderligger voor een dynamische landschapstekening.

Acties

1. Een databank als dynamisch instrument voor registratie ontwikkelen en gebruiken. Vroeger registreerden we het cultureel erfgoed in Archiefbank Vlaanderen en ODIS. Het Architectuurarchief is lid van de Technische Werkgroep van ODIS en engageert zich om de werking van ODIS verder uit te bouwen.
2. Voortgezette prospectie en centrale registratie van cultureel erfgoed van stedenbouw, bouwbedrijf en architectuur, met name cultureel erfgoed in privébezit. Een aantal archieven die recent zijn overgebracht naar publieke bewaarinstellingen, vormen een solide ba-

sis voor de vormgeving op het vlak van registratie, bv. het archief van het Design Centre of Design Vlaanderen biedt een uniek overzicht van Belgische bedrijven en ontwerpers van 1960 tot 1986.

3. Centrale registratie van erfgoed 'van stoel tot stad' dat zich bij andere bewaarinstellingen bevindt, van het Brusselse CIVA tot het Rijksarchief, heemkundige kringen, stads- en gemeentearchieven, musea en universiteitsarchieven. De versnipperde bewaring wordt zo virtueel opgeheven.
4. Bij deze acties hebben we bijzondere aandacht voor:
  - ↪ Vrouwelijke ontwerpers: tot nu toe zijn er in verhouding maar weinig archieven van vrouwelijke ontwerpers (incl. architecten en stedenbouwkundigen) bekend. Er waren historisch gezien uiteraard minder vrouwelijke ontwerpers actief, maar zelfs van meer belangrijke ontwerpers als Elisabeth De Saedeleer, Frida Burssens, Janine Kleykens of Nanny Still is het archief niet gevrijwaard. Wat vormgeving betreft, zijn er belangrijke (vrouwelijke) intermediaire figuren zoals Josine des Cressonnières die ook internationaal een belangrijke positie bekleedde en waarvan het archief erg waardevol is.
  - ↪ Grafische vormgeving
  - ↪ Distributiecentra van vormgeving
5. Het maken van een landschapstekening per deelthema (bouwbedrijf, vormgeving, architectuur) waarin de grootste noden/hiaten zichtbaar worden voor de volgende beleidsperiode.

Indicatoren

- er is een centrale databank met cultureel erfgoed 'van stoel tot stad' die voortdurend actueel is.
- er is een landschapstekening die op het einde van de beleidsperiode een evaluatie maakt van de ontwikkelingen van het veld.
- de gebruiksvriendelijkheid van de databank wordt in 2021 geëvalueerd en mogelijk bijgestuurd.

Planning

- registratie en prospectie: doorlopend over de beleidsperiode
- landschapstekening in 2023

Mensen

- archivaris
- consulenten
- vrijwilligers

Partners

- ODIS en Archiefbank Vlaanderen
- collectiebeherende instellingen die cultureel erfgoed 'van stoel tot stad' beheren
- private cultureel-erfgoedbeheerders

Operationele doelstelling 1.2.

Een doordacht waarderingskader ontwikkelen en hanteren.

- Alles bewaren is wenselijk noch mogelijk. Dit geldt zowel voor archief- of erfgoedgehelen als binnen collecties of bestanden.
- Het is zinvol om cultureel erfgoed te bewaren bij actoren conform de betekenis en de culturele waarde van het cultureel erfgoed: sommige collecties worden best op landelijk niveau bewaard, andere hebben meer betekenis op lokaal of regionaal niveau.
- Een waarderingskader laat ons toe om dit professioneel aan te pakken.

Acties

1. Een waarderingskader ontwikkelen voor het cultureel erfgoed 'van stoel tot stad' op basis van de kwalitatieve analyse van de gegevens in de centrale registratie databank. Dit waarderingskader vormt de basis bij ondersteuning van diverse erfgoedzorgers, overdrachten en de ontsluiting van cultureel erfgoed.
  - a. voor architectuur wordt dit waarderingskader in nauwe samenhang met het Piloot-project Waarden 'Naar een blauwdruk voor een architectuurarchief' dat we in 2017-18 voeren.
  - b. voor vormgeving is de nood aan een waarderingskader zeer hoog. Dankzij een aantal archiefoverdrachten (archieven van Design Centre en Design Vlaanderen) de voorbije jaren, is er nu een basis om het waarderingskader uit te werken. Met een focus op Interieur Kortrijk kan dat nog uitgebreid worden (zie OD 5.3). Deze aanzetten worden per deeldiscipline (bv. grafische vormgeving, industrieel design, kunstambacht, ...) verder uitgewerkt in samenwerking met partnerorganisaties in het cultureel-erfgoedveld, ontwerpers en onderzoekers. Met het Design museum Gent wordt hierover nauw overlegd, gezien het museum ook werkt aan verwervingscriteria voor hun collectiebeleid.
2. Aanspreekpunt zijn voor de 'opvang' van bedreigde archieven én er een duurzame bewaarplaats voor vinden. Dit kan alleen mits het ontwikkelen van een helikoptervisie (zie OD 1.1) om het aangeboden cultureel erfgoed te kunnen waarden en met een goed uitgebouwd netwerk van bewaarinstellingen, van lokaal tot federaal. Hier kan het Architectuurarchief Vlaanderen verder werken met het netwerk dat het expertisecentrum de voorbije jaren heeft uitgebouwd, dit in overleg met Archiefpunt dat binnen het overlegplatform OLAV is geïnitieerd (zie OD 1.3).
3. De initiatie én organisatie van een (internationaal) debat rond een waarderingskader en methodiek voor (digitale) archieven en collecties over cultureel erfgoed van 'stoel tot stad'. Hoe/met welke instrumenten waardeert men tot nu toe het designerfgoed in binnen- en buitenland? Welke zijn de bestaande acquisitieprofielen? Wat zijn (internationaal en lokaal) cesuren waarmee een collectiebeleidsplan rekening moet houden? Op basis van de centrale registratie en deze vragen hiaten benoemen, een canon opstellen en durven benoemen wat daardoor uit de boot valt. We werken hiervoor samen met het Design museum Gent.

Hierover voerden we voorbereidende gesprekken met Lesley Whitworth van de Design Archives in Brighton. Die ervaart een gelijkaardige nood aan internationale uitwisseling van *best practices* en wil hiervoor samenwerken met het Architectuurarchief Vlaanderen.
4. Selectie binnen archieven en collecties. We hanteren de methodiek van de verkennende praxis: door telkens in samenspraak met experts cases aan te pakken, wordt gewerkt aan een meer theoretisch model voor selectie.

Indicatoren

- er werd in een internationaal kader een van onderuit gedragen waarderingskader ontwikkeld.
- de praktische bruikbaarheid van het waarderingskader wordt voortdurend gemonitord en geëvalueerd/bijgestuurd midden de beleidsperiode (2020).
- er werd een selectiemethodiek ontwikkeld, getest en getoetst in het professionele cultureel-erfgoedveld.

Planning

- waarderingskader en aanspreekpunt/dispatching van archieven: hele beleidsperiode
- initiatie van een actief netwerk vanaf 2019 en nadien continueren
- internationaal congres over het waarden van designerfgoed: 2020
- focus op Interieur Kortrijk: 2021-2023
- selectie binnen archieven: jaarlijks
- methodiek voor selectie is werkproces doorheen hele beleidsperiode

Mensen

- archivaris
- documentalist
- consulenten
- directeur

Partners

- archiefvormers
- professionele erfgoedspelers
- Design museum Gent
- Interieur Kortrijk
- internationale partners, waaronder Design Archives in Brighton

Operationele doelstelling 1.3.

Via een veelzijdig overdrachtenbeleid een duurzame bewaring verzekeren voor cultureel (zw)erfgoed ‘van stoel tot stad’.

- Sinds 2003 moedigt het expertisecentrum andere cultuur- of archiefinstellingen aan en ondersteunt ze om samen een ‘fysiek gedecentraliseerde, maar virtueel geïntegreerde en professioneel ondersteunde architectuurarchievencollectie Vlaanderen’ uit te bouwen.
- Vanuit de brede erfgoedgemeenschap (o.a. architecten, ontwerpers, designliefhebbers, journalisten, bewoners, onderzoekers, archeologen, restauratoren, onderwijsinstellingen, sociale huisvestingsmaatschappijen, opdrachtgevers van bouwopdrachten enz.), komen er veel vragen om cultureel erfgoed ‘van stoel tot stad’ over te dragen aan publieke instellingen. Die vragen kunnen alleen een duurzaam antwoord krijgen in een netwerkverband, met een overzicht van het hele veld van vormgevings- en architectuurarchieven als onderliggend sturend kader. Vanuit een lokaal of regionaal perspectief bijvoorbeeld, is het vaak interessant om cultureel erfgoed te concentreren bij lokale spelers. Zo kan de expertise over dit erfgoed toenemen, hebben gebruikers toegang tot verschillende collecties en archieven op één plek én groeit de gedragenheid bij de lokale erfgoedgemeenschap om er mee aan de slag te gaan voor publieksprojecten.
- Vooral archieven van grafische vormgeving vormen een grote uitdaging. Er moet nog sterker ingezet worden op de sensibilisering en responsabilisering van andere bewaarinstellingen. Hiervoor zal samengewerkt worden met een breed netwerk van collectiebeherende instellingen waaronder het Letterenhuis, het KADOC-KU Leuven, het Museum Plantin-Moretus, het Algemeen Rijksarchief, het Design museum Gent, AAM en CIVA in Brussel, ... Op het einde van de beleidsperiode resulteert dit in een duidelijke visie, neergeschreven in een beleidsrapport, over mogelijke oplossingen voor de depotproblematiek van grafische vormgevingsarchieven. Tegelijk zullen we belangrijke archieven van grafische vormgeving ook effectief een duurzame herbestemming geven.

Acties

1. We bouwen aan een sterk netwerk van stadsarchieven, gemeentearchieven, heemkundige kringen, universiteitsarchieven en het rijksarchief. Cultureel erfgoed dat herbestemd wordt, toetsen we eerst aan het waarderingskader en vervolgens zoeken we in samenwerking met een breed netwerk van bewaarinstellingen naar de meest duurzame bewaarplaats.
2. De bewaarplaatsen met wie we actief samenwerken, hebben een belangrijke stem in de werking van het Architectuurarchief Vlaanderen. Ze zijn actief betrokken via een adviesraad waar we knelpunten en opportuniteiten bespreken en vervolgens de dienstverlenende rol bijsturen. Vanuit dit platform organiseren en coördineren we ook de centrale registratie.
3. We zijn actief betrokken bij Archiefpunt dat vanuit OLAV is geïnitieerd en getrokken wordt door Archiefbank Vlaanderen. Daarbij streven we naar zinvolle concentraties van archieven en erfgoedgehelen.

Indicatoren

- een aanzienlijk aantal cultureel-erfgoedgehelen werd herbestemd
- de adviesraad komt minstens jaarlijks samen

Planning

- doorlopend over de beleidsperiode
- minstens jaarlijkse bijeenkomst van een inhoudelijke adviesraad

Mensen

- archivaris
- consulenten

Partners

- Archiefpunt en leden van OLAV die het initiëren
- Het Firmament, specifiek voor het cultureel erfgoed van scenografie
- collectiebeherende instellingen die cultureel erfgoed ‘van stoel tot stad’ beheren

STRATEGISCHE DOELSTELLING 2

De expertise over alle aspecten van het cultureel erfgoed van het ontwerp ‘van stoel tot stad’ wordt continu geactualiseerd en heeft een internationale referentiewaarde.

- Cultureel erfgoed ‘van stoel tot stad’ beheren vraagt een specifieke kennis en expertise die bij lokale of niet in architectuur gespecialiseerde instellingen zelden aanwezig is.
- De gewenste expertise is erg specialistisch: complexe meerlagige born-digital documenten, gecombineerd met driedimensionale stukken zoals maquettes of prototypes en vaak uitzonderlijke formaten en materialen, maken het cultureel erfgoed in hoge mate complex wat hun materiële vorm en bewerkingsprocessen betreft.
- Het behoud, beheer en de ontsluiting van dit cultureel erfgoed vraagt om gespecialiseerde kennis die we verder willen ontwikkelen volgens de internationale standaarden.

Operationele doelstelling 2.1.

Kennis rond cultureel erfgoed ‘van stoel tot stad’ verdiepen.

Acties

1. Werkbezoeken aan ontwerpers om het ontwerpproces beter in kaart te brengen, en te kijken welke documenten en objecten dat met zich meebrengt.
2. Gerichte onderzoeken voor beter beheer van maquettes en andere complex samengestelde objecten. Daarin samenwerking uitbouwen met de opleidingen conservatie en restauratie om fragiele mock-ups en andere complexe objecten beter te bewaren, in de vorm van stagebegeleiding, gedeelde thematische onderzoeken, vertaling van *best practices* bij de opleiding naar de cultureel-erfgoedsector.
3. Eén ontwerpersarchief per jaar (stedenbouwkundige, vormgever, ...) verwerken (zie OD 3.3 actie Vliegende archivaris). De cases worden vanuit het waarderingkader gekozen (zie OD 1.2), en beslaan als geheel de breedte van het soort cultureel-erfgoed ‘van stoel tot stad’.
4. De ervaring van de testcases toetsen aan (internationaal) literatuuronderzoek en andere vormen van kennisverwerving om vervolgens de opgedane expertise te vertalen naar richtlijnen voor best practices die we actief communiceren.
5. De zorg voor het cultureel erfgoed van grafische vormgeving is in Vlaanderen nog zo goed als onbestaand. We bouwen hierover expertise op, o.m. door het kritisch bestuderen van internationale voorbeelden. Door die te toetsen aan de Vlaamse/Brusselse context, ontwikkelen we een visie op een toekomstig beleid in Vlaanderen/Brussel.
6. Leren van partners binnen een breed (inter)nationaal netwerk.

Indicatoren

- de gespecialiseerde expertise over cultureel erfgoed ‘van stoel tot stad’ wordt voortdurend geactualiseerd en heeft internationale referentiewaarde. Dit meten we aan de feedback die wij krijgen op presentaties en publicaties op internationale fora.
- er zijn 5 archieven door het Architectuurarchief Vlaanderen verwerkt die het niet zelf beheert.

Planning

- planning: 2 werkbezoeken per jaar
- planning: 1 archief verwerken per jaar
- onderzoek lokaal en internationaal, literatuur- en in het veld: doorlopend over de beleidsperiode

Mensen

- archivaris
- vliegende archivaris

Partners

- opleidingen conservatie en restauratie
- ontwerpers
- (inter)nationale specialisten

Operationele doelstelling 2.2.

Expertise vergroten rond digital born ontwerpers-erfgoed.

- De digitale problematiek is urgent, maar ook complex, tijdrovend en duur. Ontwerpers werken met geavanceerde programma's in verschillende lagen, met vaak 'exotische' bestandsformaten die soms een kort leven beschoren zijn.
- Daarom is een specifieke aanpak vereist met betrekking tot de preservatie van digitale ontwerpersarchieven.
- Voor de meer generieke vraagstukken van de preservatie van digitaal erfgoed, sluiten we zoveel mogelijk aan bij bestaande initiatieven in Vlaanderen.

Acties

1. Screening van digitale ontwikkelingen bij ontwerpers om de belangrijkste problematieken in beeld te hebben. In functie daarvan gericht expertise ontwikkelen in functie van preservatie van dit jonge cultureel erfgoed.
2. Innoverende experimenten opzetten met betrekking tot het beheer en de ter beschikking stelling van digitaal ontwerperserfgoed.
3. In samenwerking met studenten architectuur en productontwikkeling *digital born* ontwerperserfgoed selecteren en bestuderen in functie van een grotere leesbaarheid van het archief. De kennis en vertrouwdheid van de studenten met digitale ontwerpersdocumenten laat aan de archivariissen en erfgoedexperten toe om binnen te kijken in de toekomstige noden en verwachtingen van de doelgroep.
4. Onderzoeken van innovatieve (buitenlandse) *best practices* voor de preservatie, het beheer, het hergebruik en de ter beschikking stelling van *digital born* ontwerperserfgoed.

Indicatoren

- er is hooggespecialiseerde kennis in huis over digitale ontwerpersarchieven.
- de opgedane expertise wordt gebundeld en online raadpleegbaar gemaakt, op de eigen website, maar ook in platformen als CEST.

Planning

- screening: sterke focus 2019-2020, verdere actualisering hele beleidsperiode
- innovatief partnerschap met studenten: 2021
- screening buitenlandse voorbeelden: doorlopend over de beleidsperiode

Mensen

- archivaris

Partners

- PACKED
- (inter)nationale specialisten
- onderwijsinstellingen ontwerpwetenschappen

Operationele doelstelling 2.3.

Investeren in netwerken in Vlaanderen en internationaal.

- Internationaal vormt International Confederation of Architectural Museums (ICAM) een sterk netwerk waarin veel kennis wordt gedeeld tussen professionals. Het Architectuurarchief Vlaanderen is een erg actief lid van deze organisatie – de directeur is Secretaris Generaal – en leert veel van de *best practices* en onderzoeksprojecten op dit vlak wereldwijd.
- Voor zijn al goede bilaterale contacten met diverse instellingen, maar er is nog geen actief netwerk in ruimer verband opgebouwd. Samen met de Design Archives in Brighton willen we dit opnemen, omdat er zo meer expertise gedeeld kan worden over b.v. waardering en selectie binnen archieven.

Acties

1. Het Architectuurarchief Vlaanderen blijft een actieve speler binnen de netwerken in Vlaanderen en Brussel van cultureel erfgoed (via collegagroepen van Faro, VVBAD, studiedagen, samenwerkingen, ...) en bouwt zo kennis op, maar deelt ook zijn expertise met andere professionals. Specifiek voor het digitale cultureel erfgoed is het actief in de Werkgroep Automatisering van de VVBAD, ... en neemt daarin een actieve rol op (zie bijlage). Het Architectuurarchief Vlaanderen hecht belang aan een formele overlegstructuur en belangenbehartiging en betaalt daarom jaarlijks een bijdrage voor de werking van het Overleg Cultureel Erfgoed (OCE).
2. Er wordt afgestemd met het CIVA in Brussel.
3. Internationaal neemt het Architectuurarchief Vlaanderen een blijvende actieve rol op om de kennis in Vlaanderen te toetsen aan en op te laden met de buitenlandse voorbeelden. Met name met betrekking tot het vraagstuk van de *digital born* architectuurarchieven, het internationale netwerk verder uitbouwen met relevante spelers die ervaring hebben met het verwerken van digitaal architectuurarchief, zoals Het Nieuwe Instituut (Rotterdam) en Centre Canadien d'Architecture (Montréal).
4. Voor vormgevingserfgoed een actief internationaal netwerk uitbouwen waarin kennis en ervaring opgedaan kan worden, bv. in samenwerking met de Brighton Design Archives of binnen het internationale netwerk Muscon, of door een sectie rond vormgeving binnen ICAM te onderzoeken.

Indicatoren

- het Architectuurarchief Vlaanderen neemt actief deel aan studiedagen en overlegmomenten van lokale en internationale spelers.
- voor Vormgeving evalueren we onze inspanningen om mee aan een internationaal netwerk te bouwen.
- in 2021 brengen we ons netwerk actief in kaart en evalueren we onze positie daarin.

Planning

- doorlopend over de beleidsperiode
- 2021: evaluatie

Mensen

- directeur
- consulenten
- archivaris

Partners

- (inter)nationale netwerkorganisaties
- diverse spelers in het cultureel erfgoedveld van lokaal tot internationaal

STRATEGISCHE DOELSTELLING 3

Expertisedeling verbetert de kwaliteit van het erfgoedbeheer door erfgoedvormers en -beheerders.

Operationele doelstelling 3.1.

Ontwerpers sensibiliseren voor erfgoedzorg.

- Binnen het ontwikkelingsgericht project The archives @ the architects lichtte het Architectuurarchief Vlaanderen in 2015-2017 het digitaal informatie- en archiefbeheer bij architecten systematisch door.
- Een van de vaststellingen: ontwerpers zijn zich nog steeds onvoldoende bewust van de maatschappelijke en artistieke waarde van hun archief. Ook is er nood aan kennismaking met de erfgoedsector.
- Het project leerde dat dergelijke trajecten sensibiliserend werken bij architectenbureaus, veel informatie opleverden m.b.t. toekomstige archiefverwerking en beleidsbepaling en leidden tot het smeden van een vertrouwensband tussen architectenbureau en bewaarinstelling.
- Deze beleidsperiode willen we dit continueren voor architecten en planners én uitbreiden naar vormgeving waar de nood voor preservering nog hoger omdat er geen verplichte bewaring van 10 jaar bestaat.

Acties

1. We organiseren informatieanalyses (methodiek van The archives @ the architects) bij 5 vormgevers uit verschillende disciplines. Zo denken we preservingsmaatregelen uit als eerste stappen voor het bewaren en ontsluiten van deze digitaal (en analog) archieven 'van stoel tot stad'.
2. Organisatie van open workshops: het project The archives @ the architects leerde dat veel (vooral kleinere) architectenbureaus, concrete info over archiefbeheer wensen. Via workshops willen we op deze vraag inspelen. Deze worden georganiseerd voorafgaand aan grote evenementen van het Vlaams Architectuurinstituut of partners zoals het Design museum Gent, waardoor het bereik groter wordt.
3. De adviespagina's op de website van het Architectuurarchief Vlaanderen bevatten al nuttige info voor diverse soorten archiefvormers 'van stoel tot stad'. In de komende beleidsperiode actualiseren we deze adviezen permanent en vormen we ze om tot een wiki, waardoor de flexibiliteit en interactie verhogen.
4. Uit het project The archives @ the architects en uit de enquête bij de winnaars van de Henry van de Velde Award, blijkt dat veel ontwerpers zich niet bewust zijn van de maatschappelijke waarde van hun archief. Dit is nefast omdat vormgevers hierdoor niet tijdig investeren in de permanente bewaring van hun (digitaal) archief en weigerachtig staan tegenover schenkingen of bewaargevingen. Een pijnlijke vaststelling, omdat we al jaren werken aan bewustmaking. Daarom gaan we nu radicaal voor 'embedded communication': we breken in de bestaande media in die de archiefvormers bereiken en delen onze expertise proactief via de kanalen die stedenbouwkundigen, architecten en vormgevers frequenteren. Denk aan de kanalen van de VRP (Vereniging Ruimte en Planning voor de planners en stedenbouwkundigen), van het Design museum Gent, de Confederatie Bouw, de Orde van Architecten, het NAV (Netwerk Architecten Vlaanderen) maar ook Flanders DC dat zich meer rechtstreeks naar de creatieve industrie richt.
5. We werken efficiënt samen met bestaande initiatieven van andere erfgoedorganisaties, organiseren jaarlijks een studiedag rond kunstenaarserfgoed in samenwerking met Muhka (Centrum Kunstarchieven Vlaanderen), Letterenhuis en andere actoren. Zo stroomt de informatie tussen professionals door. Daarnaast blijven we samenwerken en expertise delen via het TRACKS-netwerk.
6. Een 'vliegende archivaris'-lijn geeft op maat advies (zie OD 2.1 en 3.3).

Indicatoren

- de zorg voor het eigen cultureel erfgoed is bij ontwerpers en andere cultureel-erfgoedvormers meetbaar verbeterd. Dit meten we aan de hand van een enquête die we vergelijken met de enquête die we in 2014-15 deden.
- expertise is gebundeld in een wiki en verspreid via overkoepelende initiatieven, zoals de websites CEST, TRACKS en bedrijfserfgoed.be.
- we meten de tevredenheid van de dienstverlening en de bekendheid van het Architectuurarchief Vlaanderen bij cultureel-erfgoedvormers 'van stoel tot stad'.
- we registreren en meten de adviezen die we geven. We streven naar een minimum van 150 per jaar (referentie: het expertisecentrum biedt in de beleidsperiode 2012-2018 $\pm$ 125 adviezen per jaar).

Planning

- één informatieanalyse per jaar
- 2020: wiki operationeel, actualisatie doorlopend over de beleidsperiode
- 'embedded' communicatie: doorlopend over de beleidsperiode
- 2019 en 2020: workshops voor ontwerpers
- studiedag voor en samen met erfgoedprofessionals

Mensen

- consulenten
- archivaris

Partners

- communicatiemedewerker VAI
- Design museum Gent
- Flanders DC
- VRP
- Confederatie Bouw
- Orde van Architecten
- NAV (Netwerk Architecten Vlaanderen)
- Sectorinstituut VAI
- Muhka
- Letterenhuis
- Partners van het TRACKS-consortium

Operationele doelstelling 3.2.

Bouwbedrijven responsabiliseren om zorg te dragen voor het eigen cultureel erfgoed.

- Bouwbedrijven vormen doorgaans grote archieven, maar dragen er zelden zorg. Anderzijds zijn professionele bewaarinstellingen niet geneigd om deze omvangrijke en complexe archieven op te nemen, de kosten lopen vaak hoog op.
- Een groeiende construction history beweging beklemtoont de waarde van de archieven van aannemers om vernieuwend onderzoek te doen naar de geschiedenis van de stad en de culturele processen die de stad maken tot wat ze is.
- Als culturele instelling willen we, gezien de vaak grote economische slagkracht van de bouwbedrijven in vergelijking met bv. ontwerpers en erfgoedinstellingen, naar een nieuw businessmodel voor bouwbedrijven gaan waarbij we hen activeren om verantwoordelijkheid te dragen voor hun archief.

Acties

1. Bouwbedrijven selecteren waarmee actief wordt samengewerkt om proefprojecten te doorlopen op het vlak van informatiebeheer en interne archiefzorg.
2. Deze methodiek evalueren en de resultaten ervan breed in de sector van de bouwbedrijven communiceren via de kanalen van de sector zelf en advies op maat.
3. Doorgedreven samenwerking met ETWIE (Expertisecentrum Technisch Wetenschappelijk en Industrieel Erfgoed) om breder naar de bedrijvensector te sensibiliseren rond *best practices* om zelf zorg kunnen dragen voor hun archief, en er ook de vruchten van plukken (informatiebeheer, duurzaamheid en communicatie).

Indicatoren

- minstens 5 bouwbedrijven investeren zelf actief in de zorg voor hun cultureel erfgoed.
- we publiceren in vakbladen voor het bouwbedrijf over de zorg voor cultureel erfgoed.
- we maken onze werking bekend op fora van bouwbedrijven.
- we evalueren of bouwbedrijven ons kennen via een enquête en meten de tevredenheid.
- we registreren en meten onze adviezen. We streven naar een minimum van 150 per jaar (referentie: het expertisecentrum biedt in de beleidsperiode 2012-2018 ± 125 adviezen per jaar).

Planning

- 2020-21: 5 bedrijven als casus een archiefdoorlichting gekregen
- ondersteuning bouwsector: doorlopend over de beleidsperiode
- communicatie met de bouwsector: doorlopend over de beleidsperiode
- 2021: evaluatie werking rond het cultureel erfgoed van het bouwbedrijf

Mensen

- consultants
- archivaris

Partners

- ETWIE
- Onderzoekers Construction History aan de UA en de VUB
- bouwbedrijven

Operationele doelstelling 3.3.

Actoren ondersteunen die cultureel erfgoed 'van stoel tot stad' beheren, maar die dit niet tot hun kerntaken rekenen.

- Onderwijsinstellingen, heemkundige kringen, rijks- en stadsarchieven en nog andere types organisaties en personen beheren cultureel erfgoed 'van stoel tot stad'. Het zit in het DNA van het Architectuurarchief Vlaanderen om alle kennis proactief te delen via workshops, lezingen, publicaties en de website.
- Daarnaast ontwikkelen we specifieke instrumenten voor expertisedeling voor specifieke doelgroepen en noden. Zo spelen we een coördinerende rol, en ondersteunen we een professioneel beheer van cultureel erfgoed 'van stoel tot stad' bij heel uiteenlopende actoren.
- Er moeten een strategie en methodiek ontwikkeld worden in samenwerking met de bewaarinstellingen, waardoor het cultureel erfgoed 'van stoel tot stad' dat ze bewaren, op een redelijke termijn verwerkt wordt in functie van ontsluiting.
- Afhankelijk van de waardering van het cultureel erfgoed en de mogelijkheden binnen de organisatie die er een duurzaam onderkomen voor voorziet, bepalen we in welke mate we ondersteuning bieden bij de ontsluiting.

Acties

1. Opleiding en vorming voorzien voor erfgoedzorgers die cultureel erfgoed 'van stoel tot stad' beheren en aanmaken, telkens i.s.m. belangrijke actor in het deelgebied (vb. Design museum Gent, Vereniging voor Ruimte en Planning, moederorganisatie Vlaams Architectuurinstituut, ...).
2. Begeleiding op maat en coachen van vrijwilligers in functie van de verwerking van cultureel erfgoed 'van stoel tot stad' dat beheerd wordt bij niet-professionele erfgoedbeheerders.
3. Een vliegende archivaris maakt ter plekke plaatsingslijsten of andere basisinstrumenten die het erfgoed toegankelijk maakt voor toekomstige gebruikers (zie OD 2.1). Deze vliegende archivaris verwerkt archieven bij andere instellingen, op voorwaarde dat de organisatie die het erfgoed beheert, mee personeelsuren investeert in de verwerking. Zo moet de kennis over ontwerpersarchieven in de bewaarinstellingen verhogen en duurzaam verankerd worden.
4. Binnen de geïntegreerde projecten (SD 5) niet alleen het brede publiek aanspreken, maar ook de kans grijpen om archiefdeskundigheid en *awareness* te bevorderen (zie SD 5).
5. Het Architectuurarchief Vlaanderen deelt alle opgedane kennis proactief met de professionele sector via bestaande kanalen als CEST, META, FARO, de VVBAD, OLAV, ...
6. Er is een adviesraad waarin de brede sector van collega-instellingen en de erfgoedgemeenschappen evenwichtig vertegenwoordigd zijn, en waar het inhoudelijk gesprek over het beleid, samenwerking en projecten gevoerd kan worden (zie OD 6.2). Via deze bijeenkomsten hebben de erfgoedbeheerders een doorslaggevende stem in de waardering van cultureel erfgoed 'van stoel tot stad' en in de zoektocht naar goede bewaarplaatsen bij overdrachten. Zo kan het overdrachtenbeleid in een constructieve sfeer verlopen én kunnen lokale, regionale of thematische collecties cultureel erfgoed 'van stoel tot stad' groeien.
7. De kennisdeling met het professionele veld houdt voor bepaalde vragen een diepgaandere vorm van betrokkenheid in:
  - Het Centrum Kunstarchieven Vlaanderen waarvan Leen Van Dijck (Letterenhuis) en Sofie De Caigny meters zijn
  - Met andere instellingen is een samenwerking rond bepaalde aspecten van de werking besproken (bv. met Erfgoed en Musea Mechelen rond participatieve ruimtelijke trajecten en hoe die tonen in een museale context, met het STAM rond hoogbouw, het MoMu rond de archiefwerking die het museum wil uitbouwen, ...)

Indicatoren

- cultureel erfgoed 'van stoel tot stad' dat door uiteenlopende actoren wordt bewaard, is beter beheerd en ontsloten.
- er is meer kennisuitwisseling naar en tussen cultureel-erfgoedactoren die het beheer van het cultureel erfgoed 'van stoel tot stad' niet tot hun kernactiviteit rekenen.
- we registreren en meten onze adviezen. We streven naar een minimum van 150 per jaar (referentie: het expertisecentrum biedt in de beleidsperiode 2012-2018 ± 125 adviezen per jaar).
- We meten via een enquête of de cultureel-erfgoedactoren in Vlaanderen en Brussel die het beheer van het cultureel erfgoed 'van stoel tot stad' niet tot hun kernactiviteit rekenen, het Architectuurarchief Vlaanderen kennen.

Planning

- doorlopend over de beleidsperiode
- jaarlijks workshop voor erfgoedbeheerders

Mensen

- vliegende archivaris
- archivaris
- consulenten
- vrijwilligers, stagiaires

Partners

- voor de kennisdeling: bestaande kanalen die cultureel-erfgoedbeheerders bereiken
- onderzoeks- en onderwijsinstellingen
- erfgoedgemeenschappen
- collectiebeherende instellingen die cultureel erfgoed van stoel tot stad beheren

STRATEGISCHE DOELSTELLING 4

Sterkere erfgoedgemeenschappen en nieuwe verbindingen tussen actoren.

Operationele doelstelling 4.1.

Ontwerpers (architecten, designers, stedenbouwkundigen, ...) hebben een actieve rol in de werking.

- Ontwerpers hebben vaak zelf een goed beeld van wat waardevol of minder belangrijk is in hun archief. Ze weten ook welke delen van het archief nuttig zijn voor verschillende doeleinden (bv. in restauratie van objecten of gebouwen, om aan studenten verschillende methodieken voor ontwerp te tonen, voor publiekswerking, ...).
- Deze waardevolle kennis willen we actiever meenemen en valoriseren in alle aspecten van de werking.

Acties

1. Bij het waarderen van cultureel erfgoed (zie OD 1.2) hebben archiefvormers en gebruikers een belangrijke stem. Op macroniveau worden ze structureel gehoord, bij selectie binnen de archieven wordt steeds een klein werkteam samengesteld waarin ontwerpers en erfgoedprofessionals een evenwaardige stem hebben.
2. We nodigen 1 keer per jaar een ontwerper uit als curator van een klein publieksproject rond het cultureel erfgoed 'van stoel tot stad'. Dat kan in de vorm van een opdracht om cultureel erfgoed te hertalen naar een hedendaagse installatie of ontwerp, om een kleine tentoonstelling samen te stellen, ...
3. Thematische klankbordgroepen vormen platforms die de werking rond stedenbouwkundig cultureel erfgoed, vormgevingserfgoed (met specifieke aandacht voor grafisch ontwerp) en het cultureel erfgoed van het bouwbedrijf bijsturen. In deze klankbordgroepen hebben zowel erfgoedvormers, onderzoekers als erfgoedbeheerders een belangrijke stem.
4. In een adviesraad waarin de brede sector van collega-instellingen en de erfgoedgemeenschappen op een evenwichtige manier vertegenwoordigd zijn, kan het inhoudelijk gesprek over het inhoudelijk beleid, samenwerkingen en projecten gevoerd worden (zie OD 6.2).

Indicatoren

- het bewustzijn van de culturele waarde van het erfgoed 'van stoel tot stad' neemt bij een grote groep ontwerpers toe door publieksprojecten waarin ontwerpers zelf aan de slag gaan met cultureel erfgoed 'van stoel tot stad'. We meten dit aan het aantal adviesvragen dat we van hen krijgen en aan de weerklank van het jaarlijkse publieksproject in de vakpers.
- het beleid van het Architectuurarchief Vlaanderen is bijgestuurd door de noden vanuit het (semi)-professionele veld via een adviesraad en klankbordgroepen. De tevredenheid van de leden over het functioneren van de adviesraad en de thematische klankbordgroepen wordt hiervoor gemeten.

Planning

- adviesraad en thematische klankbordgroepen: doorlopend over de beleidsperiode

Mensen

- directeur
- archivaris
- consulenten

Partners

- cultureel-erfgoedvormers
- collectiebeherende instellingen die cultureel erfgoed van stoel tot stad beheren
- toonplekken (van openbare bibliotheken tot hogescholen/universiteiten en cultureel-erfgoedorganisaties)

Operationele doelstelling 4.2.

Onderzoek op een vernieuwende manier verbinden met de collecties.

- Op het vlak van onderzoek willen we de bestaande inbedding in het onderzoeksveld bestendigen en verdiepen. Door de helikoptervisie over de brede erfgoed- en architectuursector én de inbedding in het VAI, bekleden we een unieke positie en maken we als makelaar interessante verbindingen tussen bestaande actoren en initiatieven, tussen onderzoekers en collecties en tussen toonplekken en experts uit de erfgoedgemeenschappen.
- We willen studenten tijdens hun opleiding meer vertrouwd maken met archieven, niet alleen (kunst)wetenschappers en historici maar ook studenten in ontwerpwetenschappen. Ze kunnen het geheugen van hun vakgebied op een tastbare manier exploreren, en grip krijgen op de denkkaders, vriendschappen en disharmonieën, inspiratiebronnen en methodieken van hun voorgangers. De ambitie: de grens tussen onderzoek en creatie te laten vervagen.
- Het traditionele eenrichtingsverkeer tussen archiefinstelling en studenten ('het archief stelt ter beschikking') wordt verbreed. Studenten, docenten en onderzoekers worden aangemoedigd om als curatoren met de collecties om te gaan, mee digitale archieven te interpreteren en toegankelijk te houden, om de immateriële waarden van hun vakgebied uit de archieven te halen en ze kritisch te bevragen op hun actualiteitswaarde. De onderliggende ambitie is om cultureel erfgoed niet uitsluitend te beschouwen als een 'kunsthistorisch' reservoir dat de canon van de betrokken disciplines vastlegt en bewaart, maar als bronnenmateriaal voor de eigentijdse ontwikkeling van de ontwerpdisciplines en als een actief element bij het (her)definiëren van deze disciplines.
- Daarbij aansluitend willen we ook onderzoeken hoe immaterieel én cultureel erfgoed van het ontwerp van de omgeving meer ingezet kan worden in functie van duurzaamheid: kennis van materialen en maaktechnieken doorgeven, maakt ze duurzamer en laat ook toe te repareren, te restaureren of verder te bouwen op bestaande kennis.

Acties

1. Actief als makelaar optreden tussen onderzoekers en cultureel-erfgoedcollecties en -beheerders door zowel nieuwe mogelijke bronnen te signaleren, als door het belang voor onderzoek van bepaalde cultureel-erfgoedgehelen te benadrukken bij erfgoedbeheerders.
2. We maken thesis- en onderzoeksvoorstellen voor een brede groep opleidingen en communiceren daarover actief en gericht naar de professoren en de studenten binnen o.a. de opleidingen Monumentenzorg en Erfgoedstudies, Architectuur, Interieurarchitectuur, Kunstwetenschappen, Geschiedenis, Stadssociologie, Stedenbouw, Urban Studies, Conservatie en Restauratie.
3. We sturen jaarlijks een bijzondere nieuwsbrief naar onderzoeksinstituten waarin we nieuw verworven archieven, digitaliseringsprojecten en andere mogelijkheden voor samenwerking communiceren.
4. Elk jaar maken we een 'tour' doen langs de belangrijkste onderzoeksgroepen in Vlaanderen/Brussel om noden te capteren en op basis daarvan nieuwe verbindingen te leggen tussen cultureel-erfgoedgemeenschappen, onderzoekers en cultureel erfgoed dat nog niet gekend is bij diverse actoren.
5. Onderzoek verruimen van historisch onderzoek naar onderzoek naar de maakprocessen en materialen, en hoe cultureel en immaterieel erfgoed hierin een rol kan spelen. Dit gebeurt door samenwerking met een opleiding productontwikkeling, toegepaste kunsten of interieurarchitectuur op te zetten en hen mee op te nemen in alle bovenbeschreven makelaarsrollen tussen onderzoek en collecties. We stellen vast dat de groep studenten

met een cultureel diverse achtergrond stijgt in de ontwerpopleidingen, en grijpen dit als een kans aan om met deze groeiende groep te werken rond deze thema's.

6. Onderzoekers een actieve stem geven in de organisatie door hen te betrekken in de thematische klankbordgroepen (zie OD 6.2) en de adviesraad (zie OD 6.2).

Indicatoren

- er wordt meer en uiteenloper onderzoek gedaan op basis van cultureel erfgoed 'van stoel tot stad'.
- steeds meer studenten werken met cultureel erfgoed 'van stoel tot stad'.
- we krijgen meer adviesvragen van studenten.
- onderzoekers hebben een actieve stem in de strategische keuzes van het Architectuurarchief Vlaanderen via een adviesraad en klankbordgroepen. De tevredenheid van de leden over het functioneren van de adviesraad en de thematische klankbordgroepen wordt hiervoor gemeten.

Planning

- onderzoeksvoorstellen voortduren actualiseren
- jaarlijkse tour langs onderzoeks- en onderwijsinstellingen

Mensen

- consulenten

Partners

- Onderzoeks- en onderwijsinstellingen, docenten en studenten
- Collectiebeherende instellingen die cultureel erfgoed van stoel tot stad beheren

Operationele doelstelling 4.3.

Lokale erfgoedgemeenschappen actief ondersteunen.

- Architecturaal en vormgevingserfgoed wordt vaak lokaal sterk gewaardeerd. De lokale fabrikant en architect hebben vaak een sterke economische en ruimtelijke impact op de geschiedenis van een plek en een gemeenschap. Op momenten als Open Monumentendag of Erfgoeddag vertellen lokale comités deze verhalen vol vuur aan een breder publiek. Het Architectuurarchief Vlaanderen wil hen daarbij actiever inspireren en ondersteunen.
- Het Architectuurarchief Vlaanderen voedt en verdiept actuele debatten rond de gebouwde omgeving door kruisbestuivingen met andere actoren en sectoren. Daarbij stelt het zijn kennis en expertise ter beschikking van de brede maatschappij. Voor sommige sectoren is dat evident, denk maar aan onze ondersteunende rol voor de praktijk op het terrein (bv. architectuurhistorisch onderzoek, monumentenzorg, bouwhistorie, ...). In urgente maatschappelijke debatten rond ruimtelijke vraagstukken (een brug of een tunnel? een overkapte ring?) kunnen we nog actiever de weg wijzen naar achtergrondinformatie en historische voorbeelden die standpunten voeden.

Acties

1. Tijdens de beleidsperiode twee studiedagen voor lokale erfgoedgemeenschappen organiseren rond het beter beheer van het cultureel erfgoed 'van stoel tot stad' en het opzetten van publieksprojecten daarrond.
2. Actiever naar lokale erfgoedgemeenschappen communiceren dat we beschikbaar zijn voor samenwerking en ondersteuning, via kanalen die de erfgoedgemeenschappen bereiken ("3xErfgoed", Erfgoedcellen, ...)
3. Steeds met één erfgoedbeheerder of erfgoedgemeenschap een project voor de Erfgoeddag opzetten. Dit biedt een opportuniteit om een niet-professionele erfgoedspeler te ondersteunen, om een lokaal publiek te bereiken en om daar methodieken uit te halen die we verder kunnen ontwikkelen en aan de sector kunnen communiceren.

Indicatoren

- door de acties verdiepen en verruimen de lokale erfgoedgemeenschappen hun inzet voor het cultureel erfgoed 'van stoel tot stad'.
- er is een grotere lokale betrokkenheid voor het cultureel erfgoed 'van stoel tot stad'.
- het aantal trajecten met lokale partners en de kwaliteit ervan wordt gemeten en geëvalueerd, evenals de tevredenheid van de lokale partners.

Planning

- doorlopend doorheen de beleidsperiode
- jaarlijks hoogtepunt rond Erfgoeddag

Mensen

- consulenten

Partners

- Erfgoedcellen en "3xErfgoed"
- Herita
- lokale erfgoedgemeenschappen

STRATEGISCHE DOELSTELLING 5

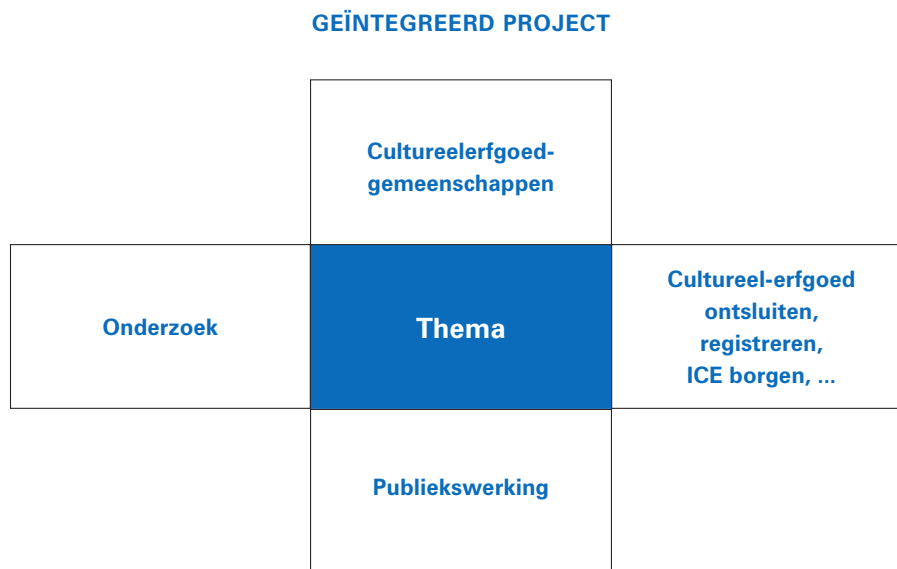
Een grote publieke output realiseren via 'geïntegreerde projecten'.

- Erfgoedvormers, het ontwerponderwijs, de hedendaagse ontwerppraktijk en het brede publiek meer bewust maken van het publieke belang en de culturele waarde van het cultureel erfgoed 'van stoel tot stad', blijft een grote uitdaging.
- Om dit bewustzijn te vergroten, werken we vanuit een 'geïntegreerde visie' rond specifieke thema's. Zo kunnen we doelgericht erfgoedvormers ondersteunen, erfgoedgemeenschappen activeren en vanuit het netwerk dat zo ontstaat, een breder publieksproject opzetten dat mee uitgedragen wordt door al die spelers.
- De thema's worden afgebakend vanuit de grote noden die gedetecteerd werden de voorbije beleidsperiode én hangen nauw samen met het waarderingskader.

Bij geïntegreerde projecten vertrekken we steeds vanuit:

- a. een afgebakend thema of maatschappelijke vraagstelling. Dit kan gekozen worden door grote noden in het veld, nieuw onderzoek, nieuw ontdekte erfgoedgehelen, een actieve erfgoedgemeenschap met een urgente vraag, ...
- b. het idee van geïntegreerd werken dat zowel aan de erfgoedvormers, het brede publiek, recent onderzoek als aan de 'niet-in-ontwerperserfgoed gespecialiseerde' bewaarinstituten appelleert
- c. het documenteren, borgen en actualiseren van immaterieel cultureel erfgoed van het ontwerp ook thematisch verder exploreren en hierin resultaten boeken

Operationele doelstelling 5.1.

Het ontwerponderwijs gaat actiever om met het eigen cultureel erfgoed.

- Vanuit de werking van het expertisecentrum stellen we grote uitdagingen vast bij de ontwerpscholen om bewuster met het eigen erfgoed om te gaan, en het actiever in te zetten bij de opleiding. Het CVAA gaf hierover de *Bronnengids Architectuuronderwijs Vlaanderen* uit, en stelde bij het zoeken naar de archieven vast dat er binnen het onderwijs maar weinig aandacht is voor het eigen archief. Sterker inzetten op samenwerking en de opleiding om hun archieven te vrijwaren.
- Aan het ontwerponderwijs is ook heel wat immaterieel cultureel erfgoed verbonden: de kennis over het ontwerpen, het herkennen van kwaliteit, de verhouding leerling-meester, het gebruik van specifieke materialen en vormen, ... worden doorgegeven en hebben een diepgaande impact op de objecten en ruimtes die ons omringen. Van dit opleidingsproces bestaat nauwelijks een materiële neerslag. Deze problematiek is echter zo omvangrijk dat we ervoor kiezen om op bepaalde kernpunten in te zetten via case studies. De methodiek ervan wordt telkens geëvalueerd om vervolgens nieuwe case studies steeds methodologisch verfijnder uit te voeren.

Acties

1. Met de UA zetten we een casestudy op rond de geschiedenis van de eigen opleiding en de betekenis daarvan voor het hedendaagse ontwerp. In samenwerking met de doctorandus die zal werken over de opleidingen interieurarchitectuur in Vlaanderen aan de UA (o.l.v. prof. dr. Els De Vos) organiseren we een masterclass op basis van het archief van Jean-Jacques Stiefenhofer, als oprichter van productontwikkeling in Antwerpen. Dit resulteert in een publieksmoment waarbij zowel het archief van Stiefenhofer als de resultaten van de masterclass getoond worden.
2. Vooruitstrevende casestudy uitvoeren naar de wijze waarop immaterieel cultureel erfgoed van het ontwerp wordt doorgegeven in de scholen. Dit in samenwerking met Marjan Michels (UA) en Eireen Schreurs (TUDelft/KULeuven) die over dit thema doctoreren. Methodisch kunnen we verder bouwen op het ontwikkelingsgericht project rond het Kunstsmeden project waarin CVAA partner was, met ETWIE en de organisatie die de aanvraag indient in het kader van het opnemen van de werking voor het immaterieel erfgoed.
3. De kennis over hoe onderwijsinstanties zelf beter zorg kunnen dragen voor het cultureel erfgoed van de ontwerpopleidingen, actiever verspreiden via studiedagen, werkbezoeken, en digitale media die het onderwijs bereikt.

Indicatoren

- binnen de faculteit ontwerpwetenschappen van de UA specifiek en het ontwerponderwijs in het algemeen, wordt bewuster omgegaan met het eigen opleidingsarchief. We ontvangen hierover meer adviesvragen en gaan ter plaatse om bij te sturen.
- de kennis van de immateriële processen die spelen in het ontwerponderwijs is verdiept en wordt actief ingezet in het onderwijs.

Planning

- project Stiefenhofer 2019-2020
- project ICE binnen het ontwerponderwijs: 2021-2022
- bewustmaking van onderwijsinstanties: doorlopend doorheen de beleidsperiode

Mensen

- consulenten

Partners

- onderzoeks- en onderwijsinstellingen

Operationele doelstelling 5.2.

Er is een professioneel cultureel-erfgoedbeleid voor het grafisch ontwerp in Vlaanderen.

- Een van de belangrijkste conclusies van het onderzoek *Vormgevingserfgoed in Vlaanderen na 1945* is dat archieven van grafische ontwerpers moeilijk een onderkomen vinden in Vlaanderen.
- Ondanks de rijke geschiedenis van het grafisch ontwerp, de esthetische kwaliteiten en het potentieel om er publiekswerking rond te ontwikkelen, voert geen enkele actor hier een actief beleid. Het Architectuurarchief Vlaanderen wil hierop een antwoord bieden door zeer proactief in te zetten op een dienstverlenende rol voor deze sector.
- Het Design museum Gent concludeerde zowat hetzelfde m.b.t. het tentoonstellingsbeleid in Vlaanderen: ook hier ontbreekt grafische vormgeving systematisch. Het Design museum wil dit counteren met tentoonstellingen rond grafische vormgeving(s)geschiedenis). Die zullen ongetwijfeld vormgevingsarchieven en -documentatie doen opduiken, wat zij vervolgens aan het Architectuurarchief Vlaanderen signaleren voor registratie en opvolging.
- We streven naar meer draagvlak voor de betekenis en waarde van het cultureel erfgoed van grafisch ontwerp. We willen het beter bewaren voor de toekomst, de hedendaagse betekenis ervan onderzoeken met (jonge) ontwerpers en de culturele waarde ervan tonen aan een breed publiek. Door het veelal 2-dimensionaal karakter van het grafisch ontwerp, kan het zeer goed gedigitaliseerd en zo bekend gemaakt te worden. Maar er wacht het recent cultureel erfgoed van het grafisch ontwerp een grote uitdaging: hoe bewaar je grafisch ontwerp van websites en andere *digital born* producten die niet tastbaar zijn?

Acties

1. Systematisch collecties in kaart brengen, registreren en waar mogelijk ontsluiten. Registratie in ODIS en bekendmaking bij diverse onderzoeksgroepen (zie OD 1.1)
2. Afstemmen met en tussen de collectiebeherende instellingen die grafische vormgeving in de collectie hebben, maar waarvan in Vlaanderen en Brussel tot nu toe geen enkele instelling dé verantwoordelijkheid voor grafische vormgeving in het collectieplan wil of kan inschrijven.
3. Een doorgedreven digitaliseringsbeleid ontwikkelen met betrekking tot grafische vormgeving, dat zich uitstekend leent om bekendheid te krijgen op de fora waar grafische ontwerpers actief zijn (Instagram, Pinterest, Flickr ...). De gedigitaliseerde bestanden worden langs verschillende kanalen raadpleegbaar gemaakt.
4. De problematiek van *digital born* meenemen in case studies met ontwerpers, en hun visie op het belang van het bewaren van bepaalde aspecten ervan, meenemen. Deze problematiek krijgt bijzondere aandacht in OD 2.1.
5. 'Archive of future ideas': een relatief kleine, rondreizende historische tentoonstelling (Brussel, Antwerpen, Gent, Hasselt/Genk) maken met iconische stukken waarbij een focus ligt op oude technieken, processen en vormen en hun relatie tot hedendaagse ontwerpen. Per toonplek geeft de tentoonstelling ook aanleiding om een masterclass te organiseren over de betekenis van dit erfgoed voor de hedendaagse praktijk. Daarbij wordt intensief samengewerkt met masteropleidingen aan het KASK Gent, Sint Lucas Antwerpen, MAD Faculty Genk en Luca School of Arts Gent en Brussel. De resultaten van de masterclass kunnen vervolgens mee tentoongesteld worden, waardoor de basistentoonstelling met archiefstukken op elke toonplek aangepast wordt. Daarbij is het niet alleen de bedoeling om het brede publiek te betrekken bij het erfgoed, maar ook om de studenten bewust te maken van 1) het potentieel van de archieven van anderen voor hun werk, en 2) de noodzakelijke zorg voor hun eigen archief. We werken hiervoor met een externe curator die zelf grafisch ontwerper/-ster is en die de masterclasses wil begeleiden.
6. Tussentijds organiseert het Architectuurarchief Vlaanderen een tentoonstelling over de vormgeving van architectuur- en designtijdschriften of publicaties in het kabinet van het VAI, een kleine tentoonstellingsruimte op maat van 2-dimensionale stukken.
7. Op het einde van de beleidsperiode publiceren we een rapport over de stand van zaken, het potentieel en de beleidsopties voor het cultureel erfgoed van het grafisch ontwerp in Vlaanderen en Brussel.

Indicatoren

- het cultureel erfgoed van grafische vormgeving is accuraat geregistreerd, belangrijke archieven zijn overgedragen aan publiek toegankelijke bewaarinstellingen.
- er is een groter draagvlak voor het cultureel-erfgoed van grafische ontwerpers bij het brede publiek.
- er wordt een visie op een toekomstig beleid voor het cultureel erfgoed van het grafisch ontwerp gepubliceerd.

Planning

- 2021: digitalisering grafisch ontwerperserfgoed
- 2022: 'Archive of future ideas'
- 2023: kabinettentoonstelling grafisch ontwerp
- 2023: publicatie rapport grafisch vormgevingserfgoed in Vlaanderen
- Systematische registratie en aandacht voor *digital born*: doorlopend doorheen de beleidsperiode

Mensen

- consulent

Partners

- onderzoeks- en onderwijsinstellingen
- ontwerpers
- Design museum Gent
- Vlaams Architectuurinstituut, afdeling tentoonstellingen

Operationele doelstelling 5.3.

De werking rond vormgevingserfgoed in Vlaanderen is verdiept vanuit de nalatenschap van Interieur Kortrijk.

- De Biënnale Interieur in Kortrijk is een interessante case om in de diepte uit te werken, aangezien er veel aspecten van de cultureel-erfgoedwerking van vormgeving aan vastgeknoopt kunnen worden. De eerste beurs was volledig gewijd aan eigentijdse wooninrichting, wat onder meer bewijst dat Vlaanderen niet per se conservatief was op vlak van wooncultuur. 's Werelds meest vermaarde meubelontwerpers en -producenten deden gouden zaken in Kortrijk.
- Interieur Kortrijk groeide uit tot een vaste waarde in de internationale design biënnales, een rol die de beurs nog steeds met verve vervult. Het boeiende is dat het zeer omvangrijke archief nog door de organisatie zelf gebruikt wordt en veel mogelijkheden biedt om andere archieven te registreren en te prospecteren. Ook kunnen er i.s.m. (onderwijs)partners zinvolle projecten mondelinge geschiedenis van sleutelgetuigenissen aan gekoppeld worden.
- Het archief is voor het Design museum inhoudelijk belangrijk voor hun collectievorming (canon/hiaten), o.a. omwille van de opvallende overeenkomsten zag tussen wat aan bod kwam op Interieur Kortrijk en de collectievorming tijdens het conservatorschap van Lieven Daenens. Het Architectuurarchief Vlaanderen wil dit mee opnemen, opentrekken en er het noodzakelijke waarderingskader voor vormgevingsarchieven mee schragen (zie OD 1.2.)
- Tot slot biedt dit project de opportuniteit om de koppeling tussen vormgevingserfgoed en duurzaamheid te maken. De problematiek van duurzaamheid is vanaf de jaren 1970 nauw verbonden met het designdiscours (cfr. het werk van Victor Papanek) en ook in de edities uit de jaren 1970 van Interieur Kortrijk voel je deze bezorgdheid bij de jongere generatie.

Acties

1. Het archief Interieur Kortrijk verwerken en er een duurzame bestemming voor vinden.
2. Waarderingskader verdiepen op basis van het archief, in samenwerking met het Design museum Gent en een (internationale) expertengroep. Wanneer het kader naar de eindfase gaat, wordt het getoetst tijdens een (inter)nationale studiedag/workshop.
3. Project mondelinge geschiedenis opzetten in samenwerking met onderzoeksgroepen aan de universiteiten, hierin het aspect duurzaamheid opnemen.
4. Een digitale toegang tot het archief creëren, die het visualiseert (na gedeeltelijke digitalisering) en koppelt aan de mondelinge getuigenissen en andere collecties cultureel erfgoed in Vlaanderen.
5. 2022: op Interieur Kortrijk een presentatie op basis van de archiefwerking, i.s.m. Design museum Gent en Interieur Kortrijk.

Indicatoren

- het cultureel erfgoed van Interieur Kortrijk is beter bewaard en ontsloten.
- het cultureel erfgoed van Interieur Kortrijk wordt ingezet bij andere bewaarinstellingen, waaronder het Design museum Gent, om een volwaardig waarderingskader uit te werken.

Planning

- 2021: verwerking en digitaal ontsluiten van het archief van Interieur Kortrijk, gekoppeld aan een project mondelinge geschiedenis
- 2022: waarderingskader uitwerken en internationale studiedag/workshop
- 2022: publieke presentatie (tentoonstelling of andere format inclusief publicatie) van de resultaten op Interieur Kortrijk

Mensen

- consulent

Partners

- Design museum Gent
- Interieur Kortrijk
- onderzoekers interieurgeschiedenis

Operationele doelstelling 5.4.

Tacit knowledge en het immaterieel cultureel erfgoed van ambachtelijke bouwpraktijken zijn beter geborgen.

- Veel maakprocessen (zowel op de bouwwerf als in het atelier van meubelmakers en designers) zijn nauw verbonden met immateriële kennis, die mensen vaak internaliseren.
- Om deze *embodied knowledge*, die inherent deel uitmaakt van het cultureel erfgoed, te documenteren en duurzaam te borgen voor de toekomst, is nog een hele weg af te leggen.
- Als Vlaanderen een volwaardig immaterieel cultureel erfgoed beleid wil voeren, is het voor ons en vele andere spelers (Werkplaats Immaterieel Erfgoed, Design museum Gent, Bokrijk, ETWIE, CAG, ...) noodzakelijk om hiervoor meer aandacht te hebben.
- Tegelijk willen wij dit immaterieel erfgoed niet los zien van het materieel erfgoed van de objecten, tekeningen, foto's, ...

Acties

1. Verder exploreren, thematisch documenteren en borgen van immaterieel cultureel erfgoed van het ontwerp en hierrond toonaangevende publiekspresentaties opzetten die een opstap zijn voor anderen om dit ook op te nemen.
2. Actieve bijdrage aan het internationale netwerk rond *tacit knowledge* waarin de UA, de Bergische Universität Wuppertal, TUDelft en culturele spelers als het Architekturzentrum Wien, MOA Ljubljana en Het Nieuwe Instituut zijn betrokken. De academische partners doen in het najaar van 2017 een aanvraag voor financiering. Onder voorbehoud van het honoreren van het project, wordt gekeken naar de wijze waarop de culturele partners hun rol opnemen.
3. Het Architectuurarchief Vlaanderen zet in op de ontwikkeling van innoverende technieken om de *tacit knowledge* te documenteren en door te geven via culturele producten aan jonge ontwerpers. Daarbij is de idee om een tentoonstelling rond '*nomadic crafts*' op te zetten die zowel in het heden als verleden zoekt naar de (arbeids)migratie van hooggeschoolde ambachtslieden. Dit fascinerend aspect van het ontwerp- en maakproces willen we onderzoeken en met het brede publiek delen. Het biedt een zeer bijzondere gelegenheid om het heden en verleden van cultureel-diverse groepen in de bouwsector te onderzoeken, te actualiseren en er met de betrokken cultureel-diverse erfgoedgemeenschappen in samen te werken (onder voorbehoud van goedkeuring internationaal project). Het Design museum Gent zal partner zijn in dit project.

Indicatoren

- de methodiek voor het documenteren en borgen van het immaterieel cultureel erfgoed is grondig ontwikkeld en wordt actief gebruikt door onszelf en anderen.
- er wordt actief deelgenomen aan een internationaal netwerk rond *tacit knowledge* dat ook de kennis in Vlaanderen voedt.

Planning

- 2019: opstart en keuze van de ontwerpers en casestudies voor het internationaal project
- 2020-21: uitwerking acties voor het documenteren en borgen

Mensen

- consulenten

Partners

- De organisatie die de aanvraag indient in het kader van het opnemen van de werking voor het immaterieel erfgoed
- ontwerpers
- internationaal netwerk (UA, de Bergische Universität Wuppertal, TUDelft, Architekturzentrum Wien, MOA Ljubljana en Het Nieuwe Instituut)
- publieksproject in België: samenwerking met Design museum Gent

STRATEGISCHE DOELSTELLING 6

Een kwaliteitsvolle en transparante werking meer uitbouwen, en sterker in verbinding staan met een breder maatschappelijk veld.

- Het Architectuurarchief Vlaanderen is een jonge instelling die pas begin 2018 zal functioneren als één organisatie. Deze enorme uitdaging biedt ook kansen om kwaliteitsvolle processen te installeren in alle aspecten van de werking.
- De interne organisatie is hier onze eerste operationele doelstelling, omdat we menen dat aan deze voorwaarden moet voldaan zijn om de andere doelstellingen - die letterlijk naar de wereld reiken - te kunnen verwezenlijken.
- In de realiteit hangen onze doelstellingen op een natuurlijke manier samen. Daarom zullen we een deel van deze strategische doelstelling ook opnemen in de doelstellingen die het Architectuurarchief Vlaanderen wil bereiken binnen de opdracht van het collectiebeheer.

Operationele doelstelling 6.1.

Het Architectuurarchief Vlaanderen werkt als nieuwe organisatie aan een efficiënt intern beleid met een sterke zorg voor kwaliteit.

Acties

1. Procedures uitwerken voor alle aspecten van de werking die kwaliteit garanderen, resultaatgericht zijn en de nodige flexibiliteit faciliteren. Er wordt ruimte gecreëerd voor innovatief denken.
2. Inzetten op een sterke interne communicatie en een digitale strategie uitwerken die ook de interne efficiëntie faciliteert. De gescheiden huisvesting maakt dit noodzakelijk.
3. Het organogram wordt eind 2017 op punt gezet en moet regelmatig geëvalueerd worden. Daaraan gekoppeld wordt een goede personeelsaansturing ontwikkeld met aandacht voor kwaliteitszorg.
4. Er zijn goede afspraken met de moederorganisatie Vlaams Architectuurinstituut om bepaalde aspecten van de werking (office management, sociaal secretariaat, ...) te delen, inhoudelijke synergie te creëren en daarbij de eigenheid van de beide afdelingen te bewaren. Deze afspraken en samenwerkingen krijgen niet alleen gestalte binnen een afsprakenkader op hoog niveau (directie en raad van bestuur) maar worden in de dagelijkse werking concreet gemaakt.
5. Er is een vrijwilligersbeleid dat mee de verwerking en het beheer van archieven waarneemt, maar dat ook in de publiekswerking wordt ingezet. Het vrijwilligersbeleid is gericht op het betrekken van bepaalde delen van de erfgoedgemeenschap bij de werking (architecten op rust, studenten architectuur, stadsgidsen dienen zich nu aan), én op een efficiënte interne werking. De inzet van vrijwilligers vraagt een gelijkaardige kwaliteitszorg naar hen toe, zij worden nauw betrokken bij de werking en het team.
6. Een zorgzaam financieel beleid waarbij aanvullende financiering wordt verworven.

Indicatoren

- het Architectuurarchief Vlaanderen heeft een goede interne communicatie.
- er is een zorgbeleid (aanspreekpunt binnen de organisatie).
- er zijn interne procedures voor diverse processen.
- er zijn kwaliteitsnormen op het vlak van externe communicatie, output, interne processen, ...
- er is een intern evaluatiesysteem dat de kwaliteitszorg en de efficiëntie meet en waardoor er bijgestuurd kan worden.

Planning

- Aanvang begin beleidsperiode en verdere monitoring hele beleidsperiode

Mensen

- hele team Vlaams Architectuurarchief en het Vlaams Architectuurinstituut

Operationele doelstelling 6.2.

Participatie is voor het Architectuurarchief Vlaanderen een sleutelbegrip bij alle werkprocessen.

- In diverse doelstellingen en acties die hierboven zijn beschreven, streven we naar een nieuwe samenwerking met 'het publiek', de archiefvormers en de erfgoedgemeenschappen. We willen hen betrekken bij alle processen van de werking.

Acties

1. Niet alleen bouwbedrijven, maar ook ontwerpers worden aangemoedigd om meer verantwoordelijkheid te dragen voor hun cultureel erfgoed. Daarnaast worden ook beheerders van cultureel erfgoed 'van stoel tot stad' en gemeenschappen rond de archiefvormers proactief betrokken om de archieven beter te kunnen verwerken, keuzes op het vlak van selectie te maken en het beheer van het digital born voor de toekomst mogelijk te maken.
2. We zetten in op transparantie van bestuur, met vertegenwoordiging van de erfgoedgemeenschap in de bestuursorganen, én met vertegenwoordiging van cultureel-diverse groepen in de samenleving. Er is een goed evenwicht tussen archiefvormers, onderzoekers en erfgoedgemeenschappen in de Raad van Bestuur en de Algemene Vergadering van de vzw.
3. We halen de banden met cultureel-diverse groepen in de samenleving aan en betrekken hen meer bij de werking en bij het cultureel erfgoed. We doen dit door deze maatschappelijke groepen een actieve rol te geven in de projecten (bv. rond immaterieel cultureel erfgoed van ambachten).
4. We werken met een adviesraad waarin de brede sector van collega-instellingen op een evenwichtige manier vertegenwoordigd is, en waar het inhoudelijk gesprek over het inhoudelijk beleid, samenwerkingen en projecten gevoerd kan worden. Daarnaast zijn er projectmatige klankbordgroepen.
5. Bij de projecten is er steeds tweerichtingsverkeer: het Architectuurarchief Vlaanderen reikt proactief naar het publiek en belanghebbenden, maar staat ook open voor de vragen tot samenwerking vanuit de samenleving. Daarbij durven we de klassieke verhoudingen loslaten door in te zetten op nieuwe rollen te geven aan jonge ontwerpers en studenten, bijvoorbeeld als curatoren voor publiekprojecten, zie onder meer - maar niet exclusief - de samenwerking met de onderwijsinstellingen in het Antwerpse.

Indicatoren

- het Architectuurarchief Vlaanderen betreft externen actief bij zijn projecten en strategische keuzes.
- het beleid van het Architectuurarchief Vlaanderen wordt getoetst aan de noden van de erfgoedgemeenschappen.
- het beleid en de projecten worden actief bijgestuurd door een evaluatie binnen de raad van bestuur, de adviesraad als de klankbordgroepen waarin telkens de erfgoedgemeenschappen vertegenwoordigd zijn.

Planning

- aanvang begin beleidsperiode en verdere monitoring hele beleidsperiode

Mensen

- hele team Vlaams Architectuurarchief en het Vlaams Architectuurinstituut

Operationele doelstelling 6.3.

Het Architectuurarchief Vlaanderen verhoogt zijn digitale maturiteit.

- In alle aspecten van de werking staan we voor grote kansen en uitdagingen op het vlak van de digitale evolutie. Het cultureel erfgoed 'van stoel tot stad' wordt verspreid bewaard maar moet virtueel één collectie vormen, *digital born* ontwerpersarchieven stellen erfgoedzorgers voor steeds grotere uitdagingen, adviezen en ondersteuning moeten digitaal sneller en flexibeler de doelgroep bereiken, enz.
- Het Architectuurarchief Vlaanderen een jonge instelling, gegroeid uit het samengaan van twee organisaties: het expertisecentrum Centrum Vlaamse Architectuurarchieven en de collectiebeherende instelling Architectuurarchief van de Provincie Antwerpen. Tijdens de eerste beleidsperiode zullen de twee werkingen op twee verschillende locaties gehuisvest worden, wat de nood aan een goede interne communicatie en organisatie op scherp stelt. Hierin is een goed uitgebouwde digitale onderbouw in de organisatie van cruciaal belang.

Acties

1. Accurate digitale instrumenten gebruiken in functie van collectiebeheer waaronder:
  - eigen ABS verder op punt stellen en laten communiceren met andere databanken waaronder ODIS en Archiefbank Vlaanderen (zie OD 1.1)
  - de organisatie sterk inbedden in het netwerk van instellingen in Vlaanderen die de digitale agenda mee bepalen
  - internationale expertise over digital born ontwerpersarchieven nauw opvolgen, de eigen instrumenten én de expertise erop afstemmen
2. Een communicatieplan ontwikkelen waarin digitale media een belangrijke rol spelen
  - er komt een communicatieplan waarin het digitale luik een belangrijk aandeel heeft. Dit plan wordt geïntegreerd in een communicatieplan voor het Architectuurarchief
  - het communicatieplan aanpassen op maat van diverse doelgroepen en erfgoedgemeenschappen zodat de expertisedeling performant wordt (zie S.D. 3)
  - inzetten op een nieuwe, vooruitstrevende en responsieve website
  - in de publiekswerking en de ontsluiting van archieven online nieuwe digitale instrumenten omarmen (semantic web, ...)
  - elk publiekproject heeft ook een digitaal luik
3. Data delen en cultuur van open data voeren:
  - een voorbeeldrol opnemen door een zeer uitgesproken cultuur van open data voeren binnen de eigen moederorganisatie Vlaams Architectuurinstituut en het collectiebeheer van het eigen Architectuurarchief Vlaanderen

Indicatoren

- er is een communicatieplan waarvan de effecten geëvalueerd worden met een enquête tijdens de tweede helft van de beleidsperiode.
- er zijn procedures voor de integratie van digitale processen in de werking van het Architectuurarchief Vlaanderen.
- we meten of we de ontwikkelingen op het vlak van open data en digitale ontwerp-technieken kunnen volgen en sturen bij.

Planning

- aanvang begin beleidsperiode en verdere monitoring hele beleidsperiode

Mensen

- hele team Vlaams Architectuurarchief en het Vlaams Architectuurinstituut

Project Vormgevingserfgoed 2013-2016.
Atelier meubelmaker Paul Gavel, foto Eva Van Regenmortel, 2014

Bijlagen

---

1. SAMENSTELLING RAAD VAN BESTUUR EN ALGEMENE VERGADERING

Raad van bestuur

Wivina Demeester, voorzitter
Piet Van Cauwenberghe
Jan Strubbe
An Fonteyne
Paul Van Lindt
Kaat Debo
Yves Loix
Inge Bertels
Jan Vermassen
Herman Van Hove
Geert Gravez
Leo Van Broeck
Asli Cicek

Algemene vergadering

Wivina Demeester, voorzitter
Piet Van Cauwenberghe
Christian Dugardyn
Jan Strubbe
Moosa Benafti
Filip De Pau
Goedele Desmet
Geert Gravez
Yves Loix
Herman Van Hove
Paul Van Lindt
An Fonteyne
Inge Bertels
Jan Vermassen
Kaat Debo
Leo Van Broeck
Asli Cicek

2. BETEKENIS ADVIESRAAD EN KLANKBORDGROEPEN

Adviesraad: Tweemaal per jaar komt een inhoudelijke adviesraad samen die de werking van het Architectuurarchief Vlaanderen evalueert en stuurt. In deze raad zit een evenwichtige vertegenwoordiging van onderzoekers, bewaarinstellingen, erfgoedgemeenschappen en archiefvormers. Doel is om de werking kritisch door te lichten en nieuwe richtingen aan te geven. In de raad van bestuur wordt verslag gedaan van de bijeenkomsten van de adviesraad. Minstens 1 lid van de raad van bestuur is ook lid van de adviesraad.

Klankbordgroepen: Projectmatig komen klankbordgroepen samen waarin zowel erfgoedvormers, onderzoekers als erfgoedbeheerders een belangrijke stem hebben. Voor een bepaald thema of vraagstuk brengen we specialisten en betrokkenen samen, bijvoorbeeld rond architectuurbibliotheken, bouwbedrijven, ...

3. BELEIDSPANNINGSTRAJECT

Er wordt een evenwicht gezocht tussen de inbreng van de erfgoedgemeenschappen, de afstemming met partnerinstellingen in de erfgoedsector, de inbreng van de medewerkers en de directie en de raad van bestuur, en de efficiëntie van het proces.

Volgende stappen werden ondernomen om de doelstelling en planning te bepalen:

13/02/17 interne sessie missie/visie

14/02/17: interne sessie

⇒ Tussentijds werd een survey gedaan in functie van de evaluatie van de huidige werking van het CVAa + analyse van de huidige adviesvragen van CVAa (waarvan telkens een digitale neerslag wordt bewaard)

29/3/17 stakeholdersbevraging

23/04/17 interne sessie over omgevingsanalyse

28/8/17: interne sessie doelstellingen 5 functies cultureel archief

21/9/17: interne sessie doelstellingen dienstverlenende rol

12/10/19: bijsturing doelstellingen door raad van bestuur

19/10/17: terugkoppeling beleidsplan met stakeholders

27/11/17: finale goedkeuring plannen door raad van bestuur en algemene vergadering

Auteurs van het plan zijn grotendeels: Sofie De Caigny, Nina Serulus en Wim Lowet, met feedback en inbreng van de andere medewerkers van het Architectuurarchief Vlaanderen die kritisch meelazen.

Externe trajectbegeleiding: Jacqueline van Leeuwen (FARO)

Colofon

Auteurs: Sofie De Caigny met medewerking van Wim Lowet, Nina Serulus en de andere medewerkers van het Architectuurarchief Vlaanderen

Vormgeving: www.gestalte.be

Architectuur

archief

Vlaanderen